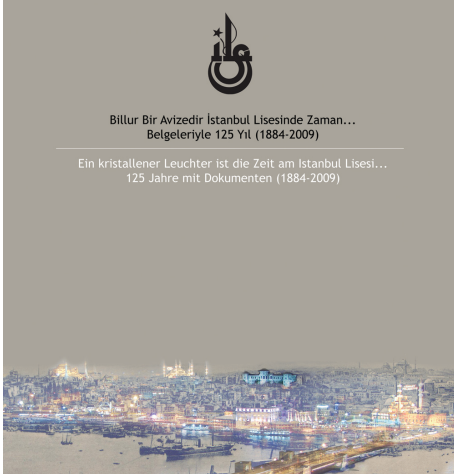

125. YIL NUMÛNE-İ TERAKKİ'DEN İSTANBUL ERKEK LİSESİ'NE...

İstanbul (Erkek) Lisesi'nin temelini oluşturan Numûne-i Terakki Mektebi, zamanın başarılı matematikçi ve eğitimcilerinden olan Mehmet Nadir Bey (1856-1927) tarafından 15 Ocak 1884 tarihinde kurulur. 125 yıllık geçmişinde pek çok yeniliğe öncülük eden ve her zaman başarısından söz ettirebilmiş olan bu köklü eğitim yuvasının kuruluşu Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinden sonra yaşanan reform sürecine dayanır.

3 Kasım 1839 tarihinde Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle eğitim alanında da çeşitli reformlar yapılır. Bu reformların başarılı bir şekilde uygulandığı illerin başında da Selanik gelir. Selanik, II. Abdülhamid yönetiminin baskısının en az hissedildiği, "usul-i cedid" in (ders araçları ve öğretim yöntemlerindeki modernleşme) hayata geçirilmeye çalışıldığı bir şehirdir. Selanik, bugün Türkiye'deki modern eğitim sistemini kuranların adeta anavatanıdır.¹

1880'lere doğru Selanik'te, modern olarak nitelendirilebilecek, Batı benzeri eğitim vermeye başlayan birçok okul açılır ve "Selanikli mektepçiler" in ünü Osmanlı Devleti'nde giderek yayılır. Daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin köklü okullarının kurulmasına da bir vesile ile katkıda bulunan bu ünlü mektencilerden

Abdi Kâmil Bey, Selanik'ten ayrılarak 1877 yılında İstanbul'a gelir.² İstanbul'da öğrencilere verdiği özel derslerde gösterdiği başarıdan dolayı Maarif Nâzırı Münif Paşa'nın dikkatini çeker ve Paşa'nın oturduğu Süleymaniye'de, Taşmektep denilen mektebin idaresinde, yeni okutma ve öğretme usullerini uygulamaya başlar. İleride Numûne-i Terakki Mektebi'ni kuracak olan Mehmed Nadir Bey ise bu arada askeri okulları başarıyla bitirmiş ve Darüşşafaka'da verdiği matematik dersleri ile ünlenmiştir. 1879-1880 yılları arasında İngiltere'de riyaziyesini (matematik) geliştirmiş ve İstanbul'a dönmüştür.³

Abdi Kâmil Bey, Mehmed Nadir Bey ile birlikte Vefa'da, cami ile Âtîf Efendi Kütüphanesi arasındaki "Büyük Konak"ta, 1882 yılında Şemsü'l-Maarif Mektebi adındaki İstanbul'un ilk özel okulunu açar.⁴ Daha sonra bu okulu yatılı ve gündüzlü eğitim verecek bir hale getirir. Okullarında birçok yeniliğe öncülük ederler, öğrencileri sıralarda oturturlar, duvarlara o dönemde kullanılması hoş karşılanmayan resim, harita ve kerrat cetveli asarlar. Mehmed Nadir Bey, Şemsü'l-Maarif'te "ders nazırlığı" görevini üstlenir. İki yıl bu görevi sürdürüp özel okul yönetimi konusunda yeterli bilgi ve deneyim kazandıktan sonra öğretmenlerden Hıfzı ve Ali

efendileri de yanına alarak, 1884 yılında, Çırçır'da, İstanbul Erkek Lisesi'nin temelini oluşturacak olan kendi özel okulunu, Numûne-i Terakki Mektebi'ni açar.⁵

Mehmed Nadir, entelektüel kişiliği ile kısa sürede İstanbul'un ileri gelen ailelerinin çocuklarını okula çekmeyi başarır. Birçok bürokrat, paşa, hatta dönemin şeyhülislamı Cemaleddin Efendi dahi oğlunu bu okula gönderir.⁶ Yazar ve gazeteci Ahmet Râsim, 9 Eylül 1891 tarihinde *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinde yayımlanan "Mekâtib-i Hususiye (Özel Okullar)" başlıklı yazısında: "Mekâtib-i hususiye içinde en ziyade nazar-ı dikkati celbeden Numûne-i Terakki'dir. Zaten bu mektebin heyet-i muallimini erbab-ı iktidardan olduğu gibi meclis-i idaresi dahi efkâr-ı münevvereye mâlik zevattan müteşekkil olduğundan az zaman zarfında binası, idaresi, suret-i tedrisi kesb-i intizam etmiş ve bu intizama himmet ve gayret dahi munzam olduğundan mektep birincilik şerefine ihrâz eylemiştir," şeklinde ifadede bulunur.

Numûne-i Terakki'de önceleri ilk ve orta kısımlar varken, daha sonra kız ve lise kısımları açılır. Mehmed

İstanbul Erkek Lisesi Sancağı.

Mehmed Nadir Bey.

Armalı öğrenci.

İstanbul Erkek Lisesi'nin binası önceden Düyun-ı Umumiye binası olarak kullanılıyordu.

Nadir Bey, 14 Ekim 1891 tarihinde *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinde çıkan bir yazısında, ilk özel liseyi açmakla iftihar ettiğini belirtir. II. Abdülhamid, başarılı çalışmalarından dolayı Mehmet Nadir Bey'i huzuruna kabul eder ve ödüllendirir.⁷ İki yıl sonra da özel okullar arasında birinci sırada bulunan Numûne-i Terakki Mektebi öğretmen ve öğrencileri için özel olarak Sadabad'da bir ziyafet vermek suretiyle onlara iltifat eder.⁸ Tüm bu başarılarında okulun kurucusu Mehmet Nadir Bey'in büyük bir katkısı söz konusudur. 1895 yılında dönemin gazetesi *Sabah*'ta pedagoji üzerine kaleme aldığı "Terbiye ve Ta'lim-i Etfal" (Çocukların Eğitim ve Öğretimi) yazı dizisi onun ileri görüşlü bir eğitimci olduğunun göstergesidir.⁹ Modern bir eğitim anlayışının ve çağdaş öğretim yöntemlerinin uygulanması gibi farklılıklarla döneminin en kaliteli mekteplerinden biri olarak kabul edilen Numûne-i Terakki Mektebi'ni benzerlerinden ayıran değerlerden biri de, okul öğretmenleri ve öğrencilerinin Mehmed Nâdir Bey'in önderliğinde, Türkiye'deki ilk okul dergisi olma önceliğine sahip *Numûne-i Terakki* dergisini yayımlamalarıdır. Okulun kuruluşunun dördüncü

yılında çıkarılmaya başlanan derginin ilk sayısının yayımlanma tarihi 7 Nisan 1887'dir. Maalesef ancak dokuz sayı yayımlanabilen derginin son sayısı 27 Mart 1888 tarihinde çıkar.¹⁰ 1880'li yılların sonuna gelindiğinde okulun kuruluş dönemi de tamamlanmış olur. Özel bir okul olan Numûne-i Terakki Mektebi 1896 yılında devletleştirilir. 1909 yılında okulun adı "İstanbul Leyli İdadisi" olarak değiştirilir. 1910 yılında, şimdiki ismi olan "İstanbul Lisesi" adıyla anılmaya başlanır; böylece ülkede "lise" kelimesi ilk kez kullanılmış olur. 1912 yılında Ahmed Robenson tarafından ülkedeki ilk izci birliklerinden biri olan "Sakarya İzci Oymağı" kurulur. Okul, 1913 yılında yine bir isim değişikliğine uğrayarak "İstanbul Sultânisi" adını alır. 1915 yılında Çanakkale Savaşı'nda şehit düşen öğrenciler anısına okulun renkleri, zamanın hastane rengi olan sarı (Okul binasının bir kısmı cepheaden dönecek yaralıları tedavi etmek amacıyla hastaneye çevrilmiş, duvarlar dönemin hastane rengi olan sarıya boyanmış, ancak savaştan dönen olmamıştır) ve matem rengi olan siyah şeklinde benimsenir. Sarı Siyah renklerin okulun geleneğinde önemli bir yere sahiptir. 1916 yılında

ilk kez Alman öğretmenler İstanbul Sultânisi'nde göreve başlar. Daha sonraki yıllarda Alman öğretmenler de okulun ayrılmaz bir parçası haline gelecektir. 1923 yılında okul "İstanbul Erkek Lisesi" adını alır ve bu isim günümüzde de gelenekselliği temsil ettiği için öğrenciler ve mezunlar tarafından kullanılmaya devam edilir. 1926 yılında, "cumhuriyet döneminde bir eğitim kurumundan çıkan ilk spor kulübü" olarak İstanbulspor kurulur. 1933 yılında okul, bugün de içinde bulunduğu "Düyun-ı Umûmiye İdaresi" binasına taşınır ve 1958 yılından itibaren de Türkçe ve Almanca eğitim yapan bir kültür kurumu haline gelir. 1964 yılında kız öğrencilerin de kabul edilmeye başlandığı okulun adı 1982 yılında son kez değiştirilir ve İstanbul Lisesi olur.¹¹

Numûne-i Terakki'den İstanbul (Erkek) Lisesi'ne uzanan 125 yıl boyunca bu köklü eğitim kurumu ülkenin öncü eğitim kurumları arasında yer almayı başarmış, çift kültürlü eğitim modeli ile Türkiye ve Almanya arasındaki kültür işbirliğinin en güzel sembolü olmuş, evrensel değerlere sahip öncü insanlar yetiştirme vizyonuyla mezun ettiği yüzlerce değerli insan ile iki ülkenin de politik, ekonomik, kültürel gelişimine katkıda bulunmuştur. İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı da okulun 125. yıldönümünde *Billur Bir Avizedir İstanbul Liselerinde Zaman-Belgeleriyile 125 Yıl* isimli kitabı yayınlamış, Türk milli eğitiminin en önemli okullarından biri olan İstanbul Lisesi'nin tarihini kaleme alarak bir döneme ışık tutmuştur.

DİPNOTLAR

- 1, 11 *Billur Bir Avizedir İstanbul Lisesi'nde Zaman-Belgeleriyile 125 Yıl (1884-2009)*, Editör: Ş. Levent Deniz, İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2009.
- 2, 4, 5, 6 Ergin, Osman; *Türkiye Maarif Tarihi*, C. 3, Eser Matbaası, İstanbul, 1977.
- 3 İnönü, Erdal; *Mehmet Nadir. Bir Eğitim ve Bilim Öncüsü*, Tübitak Yayınları, Ankara, 1997.
- 7 Mehmet Nadir; *Terbiye ve Ta'lim-i*

Etfal (Çocukların Eğitim ve Öğretimi), Haz. M. S. Koz-Enfel Doğan, İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2005.

- 8 *Tercümân-ı Hakikat Gazetesi*, Nu 3709, 19 Kasım 1890.
- 9 *Tercümân-ı Hakikat Gazetesi*, Nu 4175, 9 Haziran 1892.
- 10 *Numûne-i Terakki İlk Öğrenci Dergisi*, Haz. Dr. Enfel Doğan, İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2008.